

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

κ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΗΤΡΑΚΟΥ

ΣΤΟ 3^ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

«Η Ελληνική οικονομία: επενδύσεις, χρηματοπιστωτικό σύστημα

και έξοδος στις αγορές»

Πέμπτη 9 Μαΐου 2019

Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος

Κυρίες και κύριοι,

Με χαρά συμμετέχω στο σημερινό συνέδριο καθώς μου δίνεται η ευκαιρία να μοιραστώ με τους εξέχοντες προσκεκλημένους και συμμετέχοντες ορισμένες σκέψεις σε σχέση με τις πρόσφατες εξελίξεις στην ελληνική οικονομία, οι οποίες δημιουργούν αισιοδοξία για τις προοπτικές της. Μάλιστα, η θεματολογία του συνεδρίου έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς περιλαμβάνει τρεις αλληλένδετους και καθοριστικούς παράγοντες για την επιβεβαίωση των προσδοκιών αυτών, δηλαδή τις επενδύσεις, το χρηματοπιστωτικό σύστημα και την πρόσβαση της χώρας στις διεθνείς αγορές.

Επιτρέψτε μου να ξεκινήσω την τοποθέτησή μου με μία σύντομη περιγραφή του σημερινού περιβάλλοντος της ελληνικής οικονομίας, επικεντρώνοντας **σε τέσσερις βασικούς άξονες, που σηματοδοτούν την επιστροφή στην «κανονικότητα» και δημιουργούν αισιοδοξία για τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.**

1^{ος} άξονας: Ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας

Η μείωση της εγχώριας ζήτησης κατά τη διάρκεια της κρίσης οδήγησαν στην ενίσχυση της εξωστρέφειας των ελληνικών επιχειρήσεων και τη μεταστροφή του παραγωγικού υποδείγματος υπέρ κλάδων παραγωγής εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών με εξαγωγικό προσανατολισμό. Το μερίδιο των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ουσιαστικά διπλασιάστηκε από 19% το 2009 σε 37,7% το 2018. Να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια οι εξαγωγές αγαθών αυξήθηκαν περισσότερο από την εξωτερική ζήτηση ως αποτέλεσμα της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Η ταχύτερη αύξηση

των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών σε σύγκριση με τις εισαγωγές (8,7% έναντι 4,2% το 2018 σε ετήσια βάση) συνέβαλε στην επιτάχυνση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης σε 1,9% (από 1,4% το 2017). Παράλληλα, το σχετικό μέγεθος του τομέα των εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών, δηλαδή ο λόγος των εμπορεύσιμων προς τα μη εμπορεύσιμα, σε όρους ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας αυξήθηκε σωρευτικά την περίοδο 2010-2017 περίπου κατά 14% σε σταθερές τιμές, ενώ σε όρους απασχόλησης αυξήθηκε περίπου κατά 8,3%. Την ίδια περίοδο, η αναπροσαρμογή της οικονομίας υπέρ των διεθνώς εμπορεύσιμων κλάδων υποβοηθήθηκε και από την αύξηση των σχετικών τιμών των εμπορεύσιμων κατά 13%, και από το υψηλότερο περιθώριο καθαρού κέρδους έναντι των μη εμπορεύσιμων με αποτέλεσμα η παραγωγή αυτών των αγαθών και υπηρεσιών να γίνει πιο επικερδής.

Σημαντικό μέρος των επιδόσεων αυτών συνδέεται, όπως είναι αναμενόμενο, με τα μεγέθη του τουρισμού. Το 2018 οι αφίξεις ταξιδιωτών αυξήθηκαν κατά 10,8% σε σχέση με το 2017, ξεπερνώντας τα 30 εκατομμύρια ταξιδιώτες, ενώ οι συναφείς εισπράξεις υπερέβησαν τα 16 δισεκ. ευρώ. Η θετική αυτή εικόνα φαίνεται να συνεχίζεται και τους δύο πρώτους μήνες του 2019, με τις αφίξεις ταξιδιωτών αυξημένες κατά 7% σε ετήσια βάση. Σημαντική παραμένει και η συμβολή της μεταποίησης με συμμετοχή 85% στις εξαγωγές αγαθών (βελτίωση κατά 12% το 2018) προς 220 εξαγωγικούς προορισμούς, ενώ σε ανοδική πορεία διατηρείται ο δείκτης υπευθύνων προμηθειών (PMI) υποδηλώνοντας σημαντική βελτίωση του ελληνικού μεταποιητικού τομέα.

2^{ος} άξονας: Αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας και βελτίωση της δυνατότητας εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους

Η συνεπής εφαρμογή μεταρρυθμίσεων, για παράδειγμα στο ασφαλιστικό, στο σύστημα υγείας, στις αγορές εργασίας και προϊόντων, στη δημόσια διοίκηση και στο δημοσιονομικό πλαίσιο, βοήθησε στο «νοικοκύρεμα» των πρωτογενών δαπανών και στην καταγραφή διατηρήσιμου πλεονάσματος στον Κρατικό Προϋπολογισμό. Οι παράγοντες αυτοί συνέβαλαν στη διαμόρφωση ιστορικά υψηλού πρωτογενούς πλεονάσματος για το 2018 (4,3% του ΑΕΠ), το οποίο υπερέβη για τρίτο συνεχές έτος το στόχο ύψους 3,5% του ΑΕΠ (υπεραπόδοση 0,8% του ΑΕΠ ή 1,5 δισεκ. ευρώ). Η σύνθεση του υπερπλεονάσματος το 2018, όπως και τα δύο προηγούμενα έτη, υποδηλώνει τη διαρθρωτική φύση των προσαρμογών που έχουν συντελεστεί. Ειδικότερα, η μείωση στις πρωτογενείς δαπάνες της Γενικής Κυβέρνησης (κατά 0,8% του ΑΕΠ ετησίως) αντιστάθμισε τη μικρή μείωση των συνολικών εσόδων (κατά 0,25% του ΑΕΠ). Ο περιορισμός των πρωτογενών δαπανών για τρίτο συνεχές έτος το 2018, στο χαμηλότερο ποσοστό ως προς το ΑΕΠ από το 2003, αντανακλά κυρίως τη μείωση της δημόσιας κατανάλωσης και των μεταβιβάσεων προς την κοινωνική ασφάλιση. Η τάση αυτή υποδηλώνει μια διατηρήσιμη δημοσιονομική αναδιάρθρωση, η οποία πλέον ενισχύεται από την ανάκαμψη του ΑΕΠ.

Παράλληλα, η εφαρμογή των βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων μέτρων ελάφρυνσης του δημόσιου χρέους και η ενεργητική πολιτική διαχείρισης από τον Οργανισμό Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους (ΟΔΔΗΧ) έχουν συμβάλει καθοριστικά στη βελτίωση του προφίλ του δημόσιου χρέους και στη σταδιακή ανάκτηση της πρόσβασης στις διεθνείς αγορές ομολόγων. Μέσω συμφωνιών ανταλλαγής επιτοκίου (interest rate swaps) το μεγαλύτερο μέρος του χρέους (περίπου το 90%) είναι πλέον σταθερού επιτοκίου, γεγονός που σε συνδυασμό με τη μακροπρόθεσμη διάρκειά του (μεσοσταθμικά 18,2 έτη), συνεπάγεται σχετικά σταθερές δαπάνες εξυπηρέτησης σε ορίζοντα δεκαεπταετίας και προστατεύει τα δημόσια οικονομικά από τυχόν διακυμάνσεις των επιτοκίων στο μέλλον. Η διαμόρφωση του κόστους εξυπηρέτησης δημόσιου χρέους σε ταμειακή βάση σε χαμηλό επίπεδο (1,6%) σε σύγκριση με άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ, αλλά και σε σχέση με τους στόχους για το πρωτογενές πλεόνασμα, διευκολύνει την εξυπηρέτησή του και δημιουργεί ουσιαστικές προϋποθέσεις για τη δημιουργία δημοσιονομικού χώρου και τη διάθεση κεφαλαίων στην πραγματική οικονομία.

3^{ος} άξονας: Έξοδος από τα προγράμματα στήριξης και σταδιακή ανάκτηση της πρόσβασης στις διεθνείς αγορές

Επιστέγασμα των παραπάνω αποτελεί η επιτυχής έξοδος της χώρας από τα προγράμματα στήριξης τον Αύγουστο του 2018. Ακολούθησαν, δύο επιτυχείς αξιολογήσεις στο πλαίσιο του καθεστώτος ενισχυμένης εποπτείας. Η δημιουργία, σε συνεννόηση με τους εταίρους, ενός ταμειακού αποθέματος ασφαλείας, το οποίο μπορεί να καλύψει σημαντικό τμήμα των μεσοπρόθεσμων χρηματοδοτικών αναγκών του Δημοσίου, λειτουργεί αποτελεσματικά ενισχύοντας την εμπιστοσύνη των επενδυτών και παρέχοντας προστασία έναντι ενδεχόμενων αναταράξεων στις διεθνείς αγορές ομολόγων.

Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των εταίρων μας αντανακλάται και στην εμπιστοσύνη των επενδυτών στις διεθνείς αγορές ομολόγων. Αυτό αποτυπώνεται στην επιτυχή επάνοδο του Ελληνικού Δημοσίου στις αγορές με δύο εκδόσεις πενταετούς και δεκαετούς διάρκειας ομολόγων, με την απόδοση του τελευταίου να έχει πλέον επιστρέψει σε προ κρίσης επίπεδα (περίπου στο 3,3%). Η διευρυμένη συμμετοχή ξένων θεσμικών επενδυτών στις παραπάνω εκδόσεις αποτελεί ψήφο εμπιστοσύνης στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και διευκολύνει τον ΟΔΔΗΧ στο σχεδιασμό των ενεργειών του σχετικά με τη χρηματοδότηση του Δημοσίου από τις αγορές.

4^{ος} άξονας: Αποκατάσταση της ρευστότητας των τραπεζών και βελτίωση των οικονομικών τους μεγεθών

Τα οικονομικά αποτελέσματα των τραπεζών, που υπέστησαν σημαντικές πιέσεις κατά τη διάρκεια της πολυετούς κρίσης, βελτιώθηκαν το 2018 έναντι του προηγούμενου έτους, αλλά παραμένουν αδύναμα. Θετική εξέλιξη αποτελούν οι σημαντικά μειωμένες προβλέψεις της περιόδου για τον πιστωτικό κίνδυνο, δεδομένης της προόδου αναφορικά με τη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, αλλά και της αύξησης του επιπέδου των συσσωρευμένων προβλέψεων. Η κεφαλαιακή επάρκεια των ελληνικών τραπεζικών ομίλων παραμένει σε ικανοποιητικό επίπεδο, ενώ υπενθυμίζεται ότι οι ελληνικές τράπεζες πέρασαν με επιτυχία τις ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress test) τον Ιούνιο του 2018.

Εντυπωσιακή ήταν η βελτίωση της ρευστότητας των τραπεζών, που επέτρεψε την πλήρη απεξάρτησή τους από το μηχανισμό έκτακτης ενίσχυσης σε ρευστότητα (Emergency Liquidity Assistance – ELA) το Μάρτιο του 2019. Αναλυτικότερα, οι καταθέσεις των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, που παραδοσιακά σχετίζονται με το βαθμό εμπιστοσύνης στην οικονομία, αυξήθηκαν κατά 7,6 δισεκ. ευρώ το 2018 (έναντι αύξησης κατά 5,9 δισεκ. ευρώ το 2017), με τις καταθέσεις των νοικοκυριών να αυξάνονται κατά 5,8 δισεκ. ευρώ και των επιχειρήσεων κατά 1,8 δισεκ. ευρώ. Ο θετικός ρυθμός μεταβολής των καταθέσεων του εγχώριου ιδιωτικού τομέα συνεχίστηκε και το πρώτο τρίμηνο του 2019 (5,8%), καθώς, μετά την εποχική διόρθωση των δύο πρώτων μηνών, η καθαρή τους ροή αυξήθηκε το Μάρτιο κατά 1,3 δισεκ. ευρώ. Παράλληλα, οι τράπεζες βελτίωσαν την πρόσβασή τους στη διατραπεζική αγορά έναντι εξασφαλίσεων, γεγονός που αντανακλά και την αυξημένη εμπιστοσύνη των ξένων πιστωτικών ιδρυμάτων προς τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.

Κυρίες και κύριοι,

Οι θετικές εξελίξεις που αναλύθηκαν προηγουμένως δείχνουν το μέγεθος της προσαρμογής που έχει επιτευχθεί, με αναμφίβολα υψηλό κοινωνικό κόστος, και δημιουργούν αισιοδοξία για περαιτέρω βελτίωση των προοπτικών της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να παραβλέπουμε τις **σημαντικές προκλήσεις** που καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε. Μεταξύ αυτών:

1^η πρόκληση: Ενίσχυση των επενδύσεων και κάλυψη του επενδυτικού κενού

Η σταδιακή βελτίωση στο γενικό οικονομικό και τραπεζικό περιβάλλον είναι βέβαιο ότι θα λειτουργήσει θετικά στην προσέλκυση επενδύσεων, οι οποίες αποτελούν σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα του οικονομικού κύκλου και του μακροχρόνιου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Ωστόσο, η υλοποίηση επενδυτικών αποφάσεων επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, μεταξύ άλλων, τις μεταβολές της ζήτησης, τόσο της εξωτερικής όσο και της εγχώριας (δημόσιας και ιδιωτικής), την οικονομική και πολιτική αβεβαιότητα, το υφιστάμενο θεσμικό και φορολογικό πλαίσιο, το κόστος δανεισμού των επιχειρήσεων και τις συνθήκες χρηματοδότησης της οικονομίας.

Με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε, είναι προφανές ότι οι παράγοντες που συνδέονται με τη ζήτηση και την αβεβαιότητα και επηρέασαν αρνητικά τις επιχειρηματικές επενδύσεις στο παρελθόν έχουν πλέον βελτιωθεί. Αυτό προκύπτει από τα μεγέθη τόσο των ακαθάριστων επενδύσεων κεφαλαίου του ιδιωτικού τομέα όσο και των ξένων άμεσων επενδύσεων.

Πράγματι, οι ακαθάριστες επενδύσεις κεφαλαίου από το υψηλό του 21,9% του ΑΕΠ το γ' τρίμηνο του 2007, σε ετησιοποιημένη βάση, υποχώρησαν σε 5,1% το δ' τρίμηνο του 2015 και σταδιακά ανέκαμψαν σε 10,4% το δ' τρίμηνο του 2018, παραμένοντας, ωστόσο σε πολύ χαμηλό επίπεδο για να υποστηρίξουν έναν πιο δυναμικό ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Η μεγαλύτερη μείωση παρατηρήθηκε στις επενδύσεις του κλάδου των κατοικιών, ενώ το ποσοστό των επιχειρηματικών επενδύσεων που κατευθύνονται σε μεγάλο βαθμό σε εξαγωγικούς τομείς μειώθηκε λιγότερο. Επίσης, τα μεγέθη των ξένων άμεσων επενδύσεων παρουσιάζουν σαφή σημάδια ανάκαμψης τα τρία τελευταία έτη. Μετά τις θετικές ροές το 2016 και το 2017, κατέγραψαν το 2018 το υψηλότερο επίπεδο της τελευταίας δωδεκαετίας και ανήλθαν σε 3.640 εκατ. ευρώ, αυξημένες κατά 442 εκατ. ευρώ σε σχέση με το

προηγούμενο έτος (13,8%). Ένα σημαντικό μέρος των επενδύσεων συνδέεται και με την αγορά των ακινήτων, η οποία σταδιακά ανακτά μέρος της δραστηριότητας την οποία είχε απολέσει στην περίοδο της κρίσης. Πράγματι, η ελληνική κτηματαγορά βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο σταθεροποίησης με σημαντικές ενδείξεις ανάκαμψης, ενώ η αυξανόμενη κινητικότητα, τόσο στην αγορά οικιστικών (βραχυχρόνιες μισθώσεις, πρόγραμμα «χρυσή βίτσα» κ.ά.) όσο και στην αγορά των επαγγελματικών ακινήτων, κυρίως υψηλών προδιαγραφών, εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί κατά τα επόμενα τρίμηνα.

Το υφιστάμενο ύψος επενδύσεων, αν και η σταδιακή ενίσχυσή του δημιουργεί προσδοκίες, δεν είναι αρκετό και επιβάλλεται να αυξηθεί σημαντικά για τη βιώσιμη στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας, την αύξηση της απασχόλησης και την καταπολέμηση της ανεργίας. Επιπλέον, δεδομένου ότι η ελληνική οικονομία διαθέτει ένα σημαντικό απόθεμα ανθρώπινου κεφαλαίου, οι ροές ξένων άμεσων επενδύσεων με υψηλό τεχνολογικό περιεχόμενο είναι πιο επιθυμητές, καθώς αναμένεται να επιφέρουν πολλαπλασιαστική θετική επίδραση στην εγχώρια οικονομία αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες. Όπως διαπιστώνει και μελέτη της Τράπεζας της Ελλάδος, η θέση της Ελλάδος σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Δείκτη Καινοτομίας έχει βελτιωθεί αρκετά από την αρχή της κρίσης (44η από 63η το 2011). Όμως, παρά τα ενθαρρυντικά αυτά στοιχεία, η Ελλάδα, σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό πίνακα αποτελεσμάτων για την καινοτομία, εξακολουθεί να συγκαταλέγεται στις χώρες με μέτριες επιδόσεις, και αυτό διότι η επιχειρηματική-παραγωγική διάρθρωση της οικονομίας εξακολουθεί να επικεντρώνεται σε δραστηριότητες χαμηλής και μεσαίας τεχνολογίας. Συνεπώς, η ελληνική οικονομία πρέπει να στοχεύσει σε επενδύσεις καινοτομίας και ψηφιακής τεχνολογίας, αξιοποιώντας το ανθρώπινο κεφάλαιο που διαθέτει. Η Ελλάδα μπορεί σταδιακά να καλύψει την απόσταση που τη χωρίζει από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες και να αποκομίσει πολλαπλά οφέλη από την ψηφιακή τεχνολογία και την ενίσχυση της εξωστρέφειας με αλλαγή της σύνθεσης του συγκριτικού πλεονεκτήματος προς όφελος των καινοτόμων προϊόντων. Στην κατεύθυνση αυτή, απαραίτητες θεωρούνται οι παρεμβάσεις πολιτικής και η ευθυγράμμιση της εθνικής προσπάθειας με τους στόχους της ευρωπαϊκής ψηφιακής πολιτικής στους τομείς της εκπαίδευσης, της χρηματοδότησης, της δημόσιας διοίκησης, της φορολογίας και του κανονιστικού πλαισίου μεταξύ άλλων σε σχέση με θέματα προστασίας των προσωπικών δεδομένων και ασφάλειας στον κυβερνοχώρο.

Είναι επίσης προφανές ότι οι προσδοκίες για αύξηση των επενδύσεων δεν μπορούν να αποσυνδεθούν από τις εξελίξεις στον τραπεζικό κλάδο. Και αυτό διότι κατά τη διάρκεια της κρίσης, εκτός από το γενικότερο περιβάλλον αβεβαιότητας, ένας επιπρόσθετος ανασταλτικός παράγοντας για τις εγχώριες επενδύσεις υπήρξε η αναπόφευκτη αδυναμία των τραπεζών να παράσχουν επαρκή χρηματοδότηση προς τον ιδιωτικό τομέα, ιδίως δε προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες παραδοσιακά εξαρτώνται από τον τραπεζικό δανεισμό.

Η γενικότερη βελτίωση του οικονομικού περιβάλλοντος και η σταδιακή επιστροφή των τραπεζών στην κερδοφορία διευρύνει πλέον τη δυνατότητα των τραπεζών να διοχετεύσουν πόρους στην οικονομία, ενώ παράλληλα αυξάνεται και η ζήτηση για χρηματοδότησης εκ μέρους των επιχειρήσεων. Η παρατήρηση αυτή συνδέεται όχι μόνο με τη σχετικά μεγαλύτερη προθυμία και δυνατότητα των τραπεζών να χορηγήσουν χρηματοδότηση, αλλά και με τις ευνοϊκότερες προοπτικές των υποψήφιων για δανεισμό επιχειρήσεων. Με βάση την έρευνα τραπεζικών χορηγήσεων της Τράπεζας της Ελλάδος για το α' τρίμηνο του 2019, η συνολική ζήτηση δανείων από τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις αυξήθηκε, κυρίως όσον αφορά τα μακροπρόθεσμα δάνεια προς μεγάλες επιχειρήσεις. Οι παράγοντες που συνετέλεσαν στην αύξηση της ζήτησης ήταν η αυξημένη ανάγκη χρηματοδότησης των επιχειρήσεων για πάγιες επενδύσεις, καθώς και για αναχρηματοδότηση χρέους. Το επόμενο τρίμηνο η συνολική ζήτηση δανείων από τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις αναμένεται να παραμείνει σχεδόν αμετάβλητη, με εξαίρεση τα δάνεια προς μικρομεσαίες επιχειρήσεις, των οποίων η ζήτηση αναμένεται σταδιακά να αυξηθεί.

Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι το Μάρτιο του 2019 ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της χρηματοδότησης των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων διαμορφώθηκε στο 1,6%, ενώ ακόμα πιο σημαντικοί ρυθμοί καταγράφονται τους τελευταίους μήνες για τους κλάδους της ενέργειας, του τουρισμού, της γεωργίας, των ορυχείων και της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας. Αντίθετα αρνητικοί ρυθμοί καταγράφηκαν στη χρηματοδότηση των ελευθέρων επαγγελματιών, αγροτών και ατομικών επιχειρήσεων (-1,4%) και στη χρηματοδότηση των νοικοκυριών (-2,3%). Συνολικά ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της συνολικής χρηματοδότησης από το εγχώριο τραπεζικό σύστημα προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα διαμορφώθηκε σε -0,6% το Μάρτιο του 2019, αμετάβλητος από τον προηγούμενο μήνα και σημαντικά βελτιωμένος από τον Ιανουάριο (-1,1%).

Θετική επίδραση στην ενίσχυση των παρεχόμενων πιστώσεων για επενδύσεις θα έχει η περαιτέρω αξιοποίηση νέων αλλά και υφιστάμενων εναλλακτικών χρηματοδοτικών εργαλείων στήριξης της επιχειρηματικότητας και των έργων υποδομής. Τα εργαλεία αυτά συνδέονται με προγράμματα συγχρηματοδότησης και παροχής εγγυήσεων εκ μέρους φορέων όπως η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης και το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ETEAN). Παραδείγματα τέτοιων προσπαθειών αποτελούν το Ταμείο Επιχειρηματικών Συμμετοχών (EquiFund), τα προγράμματα COSME και InnovFin, το πρόγραμμα ενίσχυσης της χρηματοδότησης του εξωτερικού εμπορίου (Trade Finance Facility), καθώς και η διαχείριση από το TANEΟ πόρων που προέρχονται από το εθνικό σκέλος του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Επίκειται επίσης η καθιέρωση του θεσμού των μικροπιστώσεων (microfinance), ενώ ο επικείμενος μετασχηματισμός του ETEAN σε νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα αναμένεται να διευρύνει σημαντικά τις δυνατότητες χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας. Παράλληλα, η ανάπτυξη του κλάδου της χρηματοοικονομικής τεχνολογίας (FinTech) μπορεί να συνεισφέρει ποικιλοτρόπως μετασχηματίζοντας το χρηματοπιστωτικό τομέα με νέες ολοκληρωμένες πελατοκεντρικές υπηρεσίες, οι οποίες βελτιώνουν τη χρηματοδότηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσα από εναλλακτικούς μηχανισμούς χρηματοδότησης (crowdfunding, P2P lending κ.ά.).

Θετικά θα συμβάλει στην κατεύθυνση αυτή η συντονισμένη παροχή ενημέρωσης συμβουλευτικών υπηρεσιών και τεχνογνωσίας προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις σχετικά με τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά προγράμματα και καινοτόμα χρηματοδοτικά εργαλεία. Επιπρόσθετα, η πρόσβαση των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση θα μπορούσε να βελτιωθεί μέσω της αποτελεσματικής αναδιάρθρωσης επιχειρήσεων που βρίσκονται σε χρηματοοικονομική δυσχέρεια αλλά είναι βιώσιμες, καθώς και μέσω της αποδέσμευσης κεφαλαίων που μπορούν να προέλθουν από την αποτελεσματική διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

2^η πρόκληση: Αποτελεσματική διαχείριση του υψηλού αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων

Η βελτίωση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου δανείων των ελληνικών τραπεζών επιταχύνθηκε το 2018, ωστόσο η δραστική μείωση του υψηλού ποσοστού μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ), το οποίο ανέρχεται σε 45,4% έναντι μέσου όρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση 3,2%, αναμφισβήτητα παραμένει ως η μεγαλύτερη πρόκληση για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Το Δεκέμβριο του 2018 τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ανήλθαν σε 81,8 δισεκ. ευρώ, μειωμένα κατά 12,7 δισεκ. ευρώ σε σχέση με το τέλος του 2017 και κατά 25,4 δισεκ. ευρώ έναντι του Μαρτίου του 2016, οπότε είχε καταγραφεί και το υψηλότερο επίπεδο ΜΕΔ (107,2 δισεκ. ευρώ). Η υποχώρηση (κατά 12,7 δισεκ. ευρώ) του αποθέματος των ΜΕΔ κατά τη διάρκεια του 2018 οφείλεται κυρίως σε διαγραφές ύψους 5,9 δισεκ. ευρώ και πωλήσεις δανείων ύψους 5,8 δισεκ. ευρώ. Σχετική βελτίωση εμφανίζουν επίσης οι εισπράξεις από διευθετήσεις οφειλών και από ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων. Παρά τις διαγραφές και πωλήσεις, ο δείκτης κάλυψης των ΜΕΔ από συσσωρευμένες προβλέψεις παραμένει ικανοποιητικός και μάλιστα αυξήθηκε σε 47,4% το 2018, από 46,3% στο τέλος του 2017.

Ως προς τις επιμέρους κατηγορίες χαρτοφυλακίων, ο δείκτης ΜΕΔ στο τέλος του 2018 διαμορφώθηκε σε 53% για το καταναλωτικό, 44,5% για το στεγαστικό, και 44,6% για το επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο. Εντός του επιχειρηματικού χαρτοφυλακίου, ιδιαίτερα υψηλό δείκτη ΜΕΔ εξακολουθούν να εμφανίζουν το χαρτοφυλάκιο των ελεύθερων επαγγελματιών και πολύ μικρών επιχειρήσεων και αυτό των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (67,4% και 57,5% αντίστοιχα). Καλύτερες επιδόσεις παρατηρούνται στο χαρτοφυλάκιο των μεγάλων επιχειρήσεων (25,8%), καθώς και στο χαρτοφυλάκιο ναυτιλιακών δανείων (22,6%).

Στο τέλος Μαρτίου 2019, οι ελληνικές συστημικές τράπεζες υπέβαλαν στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αναθεωρημένους επιχειρησιακούς στόχους για τα ΜΕΔ, οι οποίοι είναι σαφώς πιο φιλόδοξοι σε σύγκριση με εκείνους του Σεπτεμβρίου του 2018 κατά περίπου 7 δισεκ. ευρώ. Στο πλαίσιο των στόχων αυτών εκτιμάται ότι στο τέλος του 2021 τα ΜΕΔ θα διαμορφωθούν σε επίπεδο σημαντικά κάτω των 30 δισεκ. ευρώ (έναντι 34,1 δισεκ. ευρώ που ήταν ο στόχος που είχε υποβληθεί στα τέλη Σεπτεμβρίου του 2018), ενώ το ποσοστό των ΜΕΔ εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί ελαφρώς κάτω του 20%. Παράλληλα, είναι θετικό ότι έχουν κατατεθεί ενδιαφέρουσες

προτάσεις για συστημική αντιμετώπιση του προβλήματος των ΜΕΔ που μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά προς τις προσπάθειες των ίδιων των τραπεζών με στόχο την ταχεία αποκλιμάκωση σε μονοψήφιο ποσοστό των ΜΕΔ στον ελληνικό τραπεζικό τομέα.

Η διευθέτηση του προβλήματος των ΜΕΔ θα πρέπει να γίνεται με τρόπο που διασφαλίζει την κοινωνική συνοχή διευκολύνοντας τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και αντιμετωπίζοντας με αυστηρότητα τους στρατηγικούς κακοπληρωτές. Στην κατεύθυνση αυτή, κατατέθηκε και ψηφίστηκε μετά από πολλές διαπραγματεύσεις το νέο πλαίσιο προστασίας της πρώτης κατοικίας, το οποίο εκτιμάται ότι θα λειτουργήσει θετικά τόσο για τις τράπεζες όσο και για τους δανειολήπτες. Το νέο πλαίσιο προστασίας προβλέπει πολλαπλά κριτήρια επιλεξιμότητας (αντικειμενική αξία ακινήτου, υπόλοιπο δανείου, λοιπή κινητή και ακίνητη περιουσία, εισόδημα κ.ά.) τα οποία σε συνδυασμό με τη χρήση ηλεκτρονικής πλατφόρμας για την επεξεργασία των αιτημάτων, αποτρέπουν την ένταξη στρατηγικών κακοπληρωτών σε καθεστώς νομικής προστασίας. Προάγει βιώσιμες και μακροπρόθεσμες λύσεις ρύθμισης δανείων με εξασφάλιση πρώτη κατοικία, παρέχοντας διέξοδο για ένα σημαντικό χαρτοφυλάκιο δανείων (περίπου 11 δισεκ. ευρώ), όπου μέχρι τώρα οι τράπεζες είχαν να επιδείξουν πενιχρά αποτελέσματα. Επιπλέον, προβλέπει την επιδότηση της δόσης αποπληρωμής με τη συνεισφορά του Δημοσίου (ύψους 200 εκατ. ευρώ ετησίως), η οποία παρέχει σταθερές και εξασφαλισμένες ταμειακές ροές στους ισολογισμούς των τραπεζών και ταυτόχρονα λειτουργεί ως ισχυρό κίνητρο συνέπειας για τους δανειολήπτες. Αποτελεί, τέλος, ένα σημαντικό μέτρο κοινωνικής πολιτικής για τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και σε συνδυασμό με την επιδότηση ενοικίου, δημιουργεί ένα δίκτυο προστασίας της στέγης, το οποίο συνάδει με το ευρωπαϊκό κεκτημένο.

3^η πρόκληση: Ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής με τη μείωση της ανεργίας και την αποκατάσταση των κοινωνικών δεικτών

Μία από τις πιο σημαντικές επιπτώσεις της κρίσης ήταν η εκτόξευση του ποσοστού ανεργίας και οι επακόλουθες επιπτώσεις στη διεύρυνση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων. Είναι ενδεικτικό ότι το εποχικά διορθωμένο ποσοστό ανεργίας, αν και εμφανίζει συνεχή αποκλιμάκωση, παραμένει σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο και διαμορφώθηκε τον Ιανουάριο του 2019 σε 18,5%, από 20,6% τον Ιανουάριο του 2018 και 27,9% τον Ιούλιο του 2013, οπότε καταγράφηκε το μέγιστο ποσοστό ανεργίας κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Όπως προκύπτει από τις διαθέσιμες μελέτες, η πρόσφατη κρίση δεν έχει επηρεάσει ομοιόμορφα ολόκληρο τον πληθυσμό και φαίνεται ότι έχει οδηγήσει σε ακόμη χειρότερη κατάσταση ομάδες του πληθυσμού που βρίσκονταν ήδη σε υψηλό κίνδυνο φτώχειας πριν από την κρίση. Από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει ότι η σχετική φτώχεια, ενώ αυξήθηκε κατά τα πρώτα έτη της κρίσης (από 20,1% το 2010 σε 23,1% το 2012 και το 2013) στη συνέχεια αποκλιμακώθηκε και έχει σχεδόν επανέλθει στα προ της κρίσης επίπεδα (2017: 20,2%), παραμένοντας όμως σημαντικά υψηλότερη από το μέσο όρο της ΕΕ-28 (16,9%). Κάτι ανάλογο παρατηρείται και σε όρους εισοδηματικής ανισότητας με βάση τους πιο ευρέως χρησιμοποιούμενους δείκτες (Gini και S80/S20). Ωστόσο, οι διαστάσεις της «απόλυτης» φτώχειας (με βάση ένα επίπεδο διαβίωσης σταθερό στα προ κρίσης επίπεδα) αυξήθηκαν δραματικά στην περίοδο της κρίσης. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδημάτων και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) για το 2017, στην Ελλάδα το 46,3% του πληθυσμού θα κατατασσόταν ως φτωχό με βάση τις συνθήκες του 2008. Πράγματι, η απόλυτη φτώχεια παραμένει υψηλή, κυρίως λόγω της μείωσης του ΑΕΠ και του διαθέσιμου εισοδήματος, η οποία ουσιαστικά μετατοπίζει όλη την κατανομή του εισοδήματος προς τα κάτω. Σημαντικός αριθμός νοικοκυριών έχασαν την πρόσβαση σε «βασικά» αγαθά ή υπηρεσίες, ενώ η δραματική αύξηση της ανεργίας στην περίοδο της κρίσης στη χώρα μας δεν συνοδεύθηκε από την απαραίτητη ενίσχυση των κοινωνικών δαπανών.

Κατά την περίοδο της κρίσης, η επιδείνωση που καταγράφηκε στην Ελλάδα με βάση όλους τους κοινωνικούς δείκτες ήταν ιδιαίτερα έντονη για τους νέους και κυρίως τους νέους ανέργους. Η ομάδα των ανέργων εισήλθε στην πρόσφατη κρίση με εξαιρετικώς υψηλά ποσοστά (κινδύνου) φτώχειας (2008: 36,8%, 2010: 38,5%), τα οποία

διευρύνθηκαν δραματικά (2012: 45,8%, 2014: 45,9%, 2016: 47,1%). Μόνο στην πλέον πρόσφατη έρευνα του 2017, ο κίνδυνος φτώχειας για την ομάδα των ανέργων μειώθηκε ελαφρά στο 45,5%, παραμένοντας κατά 10 περίπου μονάδες υψηλότερος σε σχέση με τα προ κρίσης επίπεδα και περίπου 2,5 φορές μεγαλύτερος σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού.

Στη συγκυρία αυτή είναι προφανές ότι απαιτείται επαναπροσδιορισμός και ενδυνάμωση των κοινωνικών πολιτικών. Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν τα τελευταία έτη φαίνεται να είναι πιο αποτελεσματικές στο να περιορίζουν την ένταση της φτώχειας των ηλικιωμένων, αλλά αποδεικνύονται μάλλον ανεπαρκείς για άλλες κοινωνικά ευπαθείς ομάδες και κυρίως τους νέους και τους ανέργους.

Η κρίση είχε ως αποτέλεσμα την απότομη υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων τόσο σε απόλυτους όρους όσο και σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Η επιτάχυνση των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης μέσω ενίσχυσης των επενδύσεων και ενός περιβάλλοντος φιλικού προς την επιχειρηματικότητα μπορεί να συμβάλει στην άνοδο της απασχόλησης, στην κινητοποίηση των παραγωγικών πόρων και στη διατηρήσιμη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Η πραγματική σύγκλιση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού της χώρας προς το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο αποτελεί βασική πρόκληση και ζητούμενο που πρέπει με κάθε τρόπο να επιδιωχθεί.

4^η πρόκληση: Ανάσχεση των αρνητικών επιπτώσεων του δημογραφικού προβλήματος

Μία επιπρόσθετη πρόκληση που καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε είναι η δραματική επιδείνωση των δημογραφικών δεδομένων. Η μετατόπιση της κατανομής του εργατικού δυναμικού υπέρ μεγαλύτερων ηλικιών επιδρά αρνητικά τόσο στο παραγόμενο προϊόν όσο και στην παραγωγικότητα της εργασίας. Βραχυπρόθεσμα, η μεγαλύτερη συμμετοχή των ατόμων 65 ετών και άνω στο συνολικό πληθυσμό ενισχύει την καταναλωτική δαπάνη, λόγω της υψηλότερης ροπής της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας προς κατανάλωση, και έτσι μέσω της συνολικής ζήτησης αυξάνει το εθνικό προϊόν. Πιο μακροπρόθεσμα όμως η επίδραση είναι αρνητική, καθώς η μείωση του αριθμού των παραγωγών και των εν δυνάμει καταναλωτών, δηλαδή η μείωση του μεγέθους της εγχώριας αγοράς, διαμορφώνει αρνητικές προσδοκίες για το ρυθμό αύξησης του δυνητικού προϊόντος. Επίσης, χάνεται η δυναμική στην παραγωγικότητα από την ώθηση που μπορεί να προσφέρει ένα πιο νεανικό εργατικό δυναμικό, όχι μόνο αριθμητικά αλλά και μέσω της εξοικείωσής του με νέες τεχνολογίες και καινοτομίες.

Οι δυσμενείς δημογραφικές εξελίξεις επηρεάζουν επίσης άμεσα και τα δημόσια οικονομικά. Η μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού λόγω των δημογραφικών εξελίξεων επιδρά αρνητικά στο ρυθμό αύξησης των τακτικών δημόσιων εσόδων, καθώς επηρεάζει τις εισπράξεις ασφαλιστικών εισφορών και τη φορολόγηση εισοδημάτων από παραγωγικές δραστηριότητες. Η γήρανση του πληθυσμού συνεπάγεται αυξημένη δαπάνη για συντάξεις και για τη χρηματοδότηση των παροχών του δημόσιου συστήματος υγείας. Παράλληλα, έχουμε σημαντική αλλαγή της σύνθεσης των φόρων, καθώς μεταβάλλεται η δομή της φορολογικής βάσης, με μετατόπιση από τη φορολόγηση των εισοδημάτων από εργασία προς τη φορολόγηση της κατανάλωσης, καθώς και προς τη φορολόγηση του πλούτου από τη συσσώρευση αποταμιεύσεων. Είναι προφανές ότι οι δυσμενείς δημογραφικές εξελίξεις θα επιβαρύνουν σημαντικά το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης της χώρας. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, η επιβάρυνση αυτή εκτιμάται σε περίπου 1,3 δισεκ ευρώ ετησίως για τα επόμενα έτη και έως περίπου το 2060.

Γίνεται επομένως αντιληπτό ότι σε οικονομίες όπως η ελληνική, που αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα έναν υψηλό λόγο χρέους προς ΑΕΠ, ο κίνδυνος αδυναμίας διατήρησης δημοσιονομικής ισορροπίας λόγω των δημογραφικών εξελίξεων δεν είναι αμελητέος.

Συνεπώς, πρέπει να αναζητήσουμε τρόπους αντιμετώπισης του δημογραφικού προβλήματος πρωτίστως μέσα από την οικογένεια και τη στήριξή της από την Πολιτεία, όχι μόνο οικονομικά, αξιοποιώντας το διαθέσιμο δημοσιονομικό χώρο, αλλά και με το σχεδιασμό των κατάλληλων υποστηρικτικών δομών.

Κυρίες και κύριοι,

Συνοψίζοντας, η χώρα έχει εξέλθει επιτυχώς από το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής, εξέλιξη που ανοίγει το δρόμο για ένα πιο αισιόδοξο μέλλον. Αυτό αντανακλάται στη συμπεριφορά των επενδυτών απέναντι στα ελληνικά ομόλογα, αλλά και στις μετοχές του ελληνικού χρηματιστηρίου. Αυτή την εμπιστοσύνη της διεθνούς επενδυτικής κοινότητας θα πρέπει η Πολιτεία να την ενισχύσει αποκαθιστώντας το επενδυτικό κενό και προσελκύνοντας ξένες άμεσες επενδύσεις οι οποίες θα συμβάλουν καταλυτικά στη διεύρυνση των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης και τη σύγκλιση του βιοτικού επιπέδου προς το μέσο ευρωπαϊκό. Παράλληλα, μια λιγότερο συσταλτική δημοσιονομική πολιτική, ευθυγραμμισμένη με το στόχο του πρωτογενούς πλεονάσματος της γενικής κυβέρνησης στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας, θα βοηθούσε στην ενίσχυση των εγχώριων ιδιωτικών αποταμιεύσεων, αλλά και στην ενίσχυση του εισοδήματος των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Αυτό θα οδηγούσε και σε μεγαλύτερη ευχέρεια χρηματοδότησης των ιδιωτικών επενδύσεων, η οποία, σε συνδυασμό με την αύξηση της χρηματοδότησης από τις τράπεζες και τις κεφαλαιαγορές, θα δημιουργούσε ευνοϊκές συνθήκες για σημαντική αύξηση των επενδύσεων και της απασχόλησης, μείωση της ανεργίας και ενίσχυση του μακροχρόνιου ρυθμού ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Είναι προφανές ότι οι θετικές προοπτικές για την ελληνική οικονομία υπόκεινται σε κινδύνους που προέρχονται κυρίως από το εξωτερικό περιβάλλον. Αυτοί συνδέονται, μεταξύ άλλων με την επιβράδυνση της ανάπτυξης σε σημαντικούς εμπορικούς εταίρους της ΕΕ, όπως η Κίνα, με την αβεβαιότητα για τις εξελίξεις στα θέματα του εμπορικού προστατευτισμού και για τον τρόπο αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ αλλά και με παράγοντες που αφορούν μεμονωμένες χώρες της ζώνης του ευρώ που μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές ανάπτυξης της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Ως αντίβαρο στις ανωτέρω προκλήσεις θα λειτουργήσουν τα υγιή θεμελιώδη μεγέθη της ευρωπαϊκής οικονομίας, καθώς η αύξηση της απασχόλησης και των μισθών συνεχίζεται και το κόστος χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών έχει μειωθεί, αλλά και το γεγονός ότι η νομισματική πολιτική παραμένει διευκολυντική. Μάλιστα, πρόσφατα αποφασίστηκε από την ΕΚΤ η ενεργοποίηση νέου προγράμματος μακροχρόνιας αναχρηματοδότησης (LTRO III). Αντίβαρο στους κινδύνους θα αποτελέσει επίσης και η νέα θεσμική αρχιτεκτονική της ευρωζώνης, η οποία προέκυψε ως αναγκαιότητα έπειτα από τις αδυναμίες που ανέδειξε η πρόσφατη οικονομική κρίση. Ενδεικτικά να αναφέρω την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF), το οποίο αντικαταστάθηκε από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM) το 2012, που έθεσε τις βάσεις προκειμένου να λαμβάνουν στήριξη οι χώρες που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες, ενώ η δημιουργία της τραπεζικής ένωσης και των δύο πυλώνων της, του Ενιαίου Εποπτικού Μηχανισμού και του Ενιαίου Μηχανισμού Εξυγίανσης, ενίσχυσαν την ικανότητα των αρχών της ευρωζώνης να παρεμβαίνουν πιο αποφασιστικά σε μελλοντικές κρίσεις. Ειδικότερα όσον αφορά το χρηματοπιστωτικό τομέα, αξίζει να αναφερθούν και οι παρεμβάσεις του Ευρωσυστήματος (π.χ. στοχευμένες πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης, πολιτική ποσοτικής χαλάρωσης κ.λπ.) με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών στις χρηματοπιστωτικές αγορές, αλλά και την αποτροπή αρνητικών εξελίξεων όσον αφορά τη σταθερότητα του ευρώ.

Παρά τα σημαντικά βήματα, πολλά μπορούν ακόμη να γίνουν σε επίπεδο ενίσχυσης των θεσμών και βάθυνσης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το επόμενο σημαντικό βήμα σε αυτή την κατεύθυνση είναι η ολοκλήρωση της τραπεζικής ένωσης, που καθιστά δυνατή τη συνεπή εφαρμογή ενιαίων τραπεζικών κανόνων στα κράτη της ευρωζώνης, και η ένωση των κεφαλαιαγορών (capital markets union). Το τελευταίο κομμάτι της τραπεζικής ένωσης, το οποίο εξακολουθεί να αποτελεί ζητούμενο, είναι το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασφάλισης Καταθέσεων (EDIS). Μετά την εμπειρία της χρηματοπιστωτικής κρίσης, η προστασία των καταθετών μέσα από ένα ενιαίο ευρωπαϊκό σύστημα συνιστά ένα ακόμη σημαντικό βήμα που πρέπει να υλοποιηθεί κατά προτεραιότητα, δεδομένου ότι η αμοιβαιοποίηση των κινδύνων συνεπάγεται μείωση του κινδύνου στο σύνολο της ευρωζώνης. Η βάθυνση της ευρωπαϊκής ενοποίησης πρέπει λοιπόν να συνεχιστεί, στηριζόμενη στις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας, του σεβασμού προς τον άνθρωπο και της αλληλεγγύης.

Σας ευχαριστώ πολύ!